

Měli byste vědět, že...

Ingrid Habermannová

I. Odborný styl, jazyk a vyjadřování

V odborném stylu se doporučuje používat výhradně neutrální slovní zásobu, což knižní výrazy typu „možno“, „nutno“ aj. nejsou (byť patří do spisovné češtiny).

Podmiňovací způsob je možné použít jedině v závěrečné perspektivě autorovy práce, kde může zmínit, jaké *by mohla* mít pokračování, anebo při formulaci hypotéz. V jiných částech bakalářské práce nedává použití podmiňovacího způsobu z logického hlediska smysl – jedná se o slovesný způsob, který vyjadřuje uskutečnitelnost děje za určitých podmínek. Při stanovení cíle a popisu postupu tvorby bakalářské práce ale autor popisuje děj, který již proběhl.

Budoucí čas použit nelze, protože bakalářská práce popisuje autorovu činnost, která již proběhla – ve výsledku tedy budoucí čas nedává smysl.

Vhodnější je činný slovesný rod než trpný. Text psaný v činném rodě je živější, lépe se čte a je více zřejmé, co je studentova práce. Používá-li autor pasiva, nemusí být například dobře jasné, co udělal on, nebo nějaký program apod. Pasiva se mohou objevit tam, kde není původce činnosti znám či ho není třeba konkretizovat, což pro popis vlastní závěrečné práce neplatí.

Zkracujeme-li slovní spojení, zkratka musí být uvedena a vysvětlena na prvním místě výskytu v textu, nikoliv použita bez předchozího upozornění.

V odborné práci je nezbytné se vyjadřovat neutrálně – tvary „takovýto“ a „takovýhle jsou zbytečně dlouhé a spíše expresivní. Nejlepší je pouhé „takový“. Varianta „taky“ je hovorová, vhodný je pouze ekvivalent „také“. Výraz „nanečisto“, stejně jako „naostro“ nebo „načisto“, je sice úsporný, avšak pro odborný text nevhodný. Je proto lepší se vyjádřit neutrálně, například „v předběžné podobě“. Ve všech případech je nejlepší použít Internetovou jazykovou příručku, kde je ve slovnících SSČ nebo SSJČ u vyhledaného slova o případné hovorovosti či expresivnosti výrazu poznámka: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>.

Ukazovací zájmena udržují návaznost textu, jejich neustálé opakování v každé větě je však stylisticky nevhodné. Spojením jednodušších vět do souvětí je lze odstranit, navíc jsou pak lépe patrné vztahy mezi jednotlivými větami. Nahrazení stejným výrazem je ojediněle možné, ale nevhodné u slov, která nejsou klíčová. Neustálé opakování běžné slovní zásoby je stylistickým nedostatkem. Pouhým odstraněním nadbytečných zájmen se text stane nesrozumitelným.

U výrazů, které člověk nepoužívá v běžné, ale odborně zaměřené mluvě, je nezbytné podat vysvětlení. Ačkoli se autorovi může zdát, že mnohé výrazy jsou v jeho zaměření natolik známé a používané, že je vysvětlení zbytečné, v odborné práci se vysvětlení nacházet musí. Výrazy lze vysvětlit jak v poznámce pod čarou, tak i přímo v textu (vybraný způsob vysvětlení by měl být jednotný v celé práci).

Odborný text musí být jednoznačný, konkrétní a jít rovnou k věci. Neurčitá zájmena jako „někdo“, „něco“, „nějaký“ jsou proto nevhodná.

Zájmeno „svůj“ užíváme tehdy, když přivlastňovaná osoba/věc patří osobě/věci, která je ve větě podmětem, tedy původcem děje. Vždy je potřeba si uvědomit vztahy ve větě, co se komu přivlastňuje – jedná se o velmi častou chybu. Více o konkurenci přivlastňovacích zájmen můj × svůj najdete zde: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=630&dotaz=m%C5%AFj%20osv%C5%AFj>. Správně je tedy: Ve své bakalářské práci popisuji...

U přídavných jmen zakončených na *-icí*, *-ící* je nezbytné dát pozor, zda se jedná o slovo vyjadřující účel, anebo probíhající děj (např. pečící papír × maminka pečící buchty). Viz zde: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=750&dotaz=p%C5%99%C3%ADdavn%C3%A1%20jm%C3%A9na>.

Základní číslovky od jedné do deseti je vhodnější zapsat slovně (pokud nevyjadřují míru se značkou jednotky, statistický údaj nebo záznam v tabulce). Samozřejmostí je také správný pád, který lze ověřit v Internetové jazykové příručce: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>.

II. Speciální znaky uprostřed textu

Matematické symboly u číselných operací, vyjádření rozměrů či poměrů píšeme oddělené mezerami. Viz zde: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=785>.

Mezeru mezi číselnou hodnotu a značku % vkládáme vždy, když daný zápis vyjadřuje podstatné jméno (*14 % = 14 procent*). Naopak má-li zápis funkci přídavného jména, mezeru se nepoužívá (*14% = čtrnáctiprocentní*). V případě slovního zápisu složeného z číslice a značky píšeme výraz bez mezer, bez spojovníku a nepísujeme do něj koncové části číslovek, neboť slabiky *-ti-* a *-mi-* jsou už obsaženy v tvaru číslovky. Viz zde: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=790>.

Spojovník na konci řádku být může. Jestliže se nejedná o rozdělení slova (*žong-/lér*) či náznak neúplného výrazu, na dalším řádku ho píšeme znova (*česko-/polské, není-/li*). Z typografického hlediska je však lepší, když k rozdělení nedojde. Více informací o spojovníku najdete zde: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=164>.

Spojovníkem vyjadřujeme pevný, nezlomitelný celek, proto ho nikdy neoddělujeme mezerami. Při oddělení spojky *-li* ho používáme u sloves (*víme-li*), nepíšeme ho však u složených spojek (*čili, jestli, zdali, neboli, pakliže, ačli, ...*). Dalším příkladem výskytu je zápis kódů (*ISBN 978-80-200-2146-5*). Na konci řádku se spojovník může vyskytovat. Oblast jeho konkrétního užití je ještě mnohem širší: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=164>.

Pomlčka může být na konci řádku tehdy, když je oddělena mezerami. Na dalším řádku ji neopakujeme. Na konci řádku se nesmí vyskytovat, když je ve funkci výrazů *a, až, proti*, nebo *od–do*. V těchto případech, je-li řádkový zlom nevyhnutelný, nahradíme pomlčku slovem. Více informací o užívání pomlčky najdete zde: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=165>. Další informace o zalomení řádku a nevhodných výrazech na jejich konci najdete zde: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=880>.

Pomlčka se používá k oddělování vět v souvětí místo čárky, pro vyjádření vztahu a rozsahu. Píšeme ji oddělenou mezerami kromě případů, kdy vyjadřuje vztah a rozsah: *a* (dvojice *Havránek–Jedlička*), *až, od–do* (otevírací doba *8–16 h*), *proti* (utkáni *Sparta–Slavia*). V těchto případech se pomlčka nesmí vyskytovat na konci řádku. Pomlčka oddělená mezerami stát na konci řádku může (na dalším řádku se ale neopakuje). Podrobnější informace najdete zde: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=165>.

Pro český text se doporučují základní uvozovky typu 99 66, tedy dvojité. Jednoduché a poté boční uvozovky používáme tehdy, když potřebujeme do textu v uvozovkách přidat další uvozovky (např. přímá řeč v přímé řeči). Znak " neslouží k uvozování textu, pro tento účel se ho vyvarujte. Podrobnější informace najdete zde: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=162>.

Mezeru mezi číselnou hodnotou a jednotku vkládáme vždy, když daný zápis vyjadřuje podstatné jméno (např. 3 kg = 3 kilogramy, 14 % = 14 procent). Naopak má-li zápis funkci přídavného jména, mezeru se nepoužívá (3kg = tříkilogramový, 14% = čtrnáctiprocentní). V obou případech však musí být číselná hodnota i značka na jednom řádku. Podrobnější informace najdete zde: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=785>.

Vyjadřujeme-li datum základním způsobem zápisu, tedy číselně, oddělujeme jednotlivé údaje mezerou po tečce (2. 4. 2015). Datum však lze zapsat i tzv. dvoumístným způsobem (vzestupně i sestupně) – tehdy před jednomístné kalendářní dny a měsíce vkládáme nulu, aby byly dvoumístné (02.04.2015). V těchto případech mezeru vypouštíme. Dvoumístný způsob zápisu se používá zejména pro uchování elektronických dokumentů (například v bibliografických záznamech elektronických zdrojů) či v úřední korespondenci. V souvislém textu se však nedoporučuje. Více informací zde: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=810>.

Zkratka „tzv.“ i uvozovky plní stejnou funkci – uvádí cizí výraz, který chtěl autor odlišit od odborného textu. Použít oba způsoby je zbytečné, stačí použít buď zkratku, anebo uvozovky.

V odborných a administrativních textech se dává přednost zápisu číslicemi. Z důvodu přehlednosti se čtyřmístná a větší čísla (tedy od 1 000 výš) zapisují s pevnou mezerou, která odděluje trojice řádů (tisíce, statisíce, miliony, ...). Výjimkou jsou letopočty a čísla domů, které se mezerou nikdy nečlení. Podrobnější informace najdete zde: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=791>.

Vkládáme-li do textu jakoukoliv závorku, vždy ji od okolního textu oddělujeme mezerami. Text uvnitř naopak mezerami neoddělujeme. Číselný odkaz na bibliografii lze dát jak do závorek kulatých, tak i hranatých. Více informací najdete zde: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=163&dotaz=z%C3%A1vorky>.

Zkratky vždy oddělujeme pevnou mezerou, a to i takové, které zahrnují více zkrácených slov. U společnosti s ručením omezeným jsou dvě varianty zápisu: buď *s. r. o* (zkratka *s.* zde představuje *společnost*), anebo *spol. s r. o.* (zde má *společnost* zkratku *spol.* – s tedy není zkratka, ale předložka, proto za ním nepíšeme tečku). Více informací o zápisu zkratek najdete zde: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=780>.

Složené číselné výrazy, které vzniknou spojením číslice a slova/značky, nerozdělujeme mezerou ani spojovníkem. Násobné číslovky lze psát jak s matematickým znaménkem, tak i se slovem „krát“. Více informací o složených číselných výrazech najdete zde: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=790>.

III. Sazba

Pro odborný text je vhodné patkové písmo, protože patky pomáhají navádět oči na řádek, text se lépe čte a neunavuje tolik oči. Bezpatková písma můžete použít pro nadpisy, kde není potřeba oči navádět na řádek. Zásada však zní: „ne více než dvě písma pro celý text“.

Zarovnání odborného textu do bloku (tzn. na levé i pravé straně) patří mezi základní typografické úpravy. Výsledná podoba textu je pak přehlednější a upravenější. V případě bibliografických údajů použijte zarovnání nalevo, protože se skládají z informací velmi rozdílných délek (dlouhé hypertextové odkazy, zkratky, iniciály atd.). Zarovnání do bloku je v tomto případě nepřehledné, jelikož dojde k roztažení pár údajů po celém řádku.

Zvětšení a tučné zvýraznění písma nadpisu je standardní způsob, který můžete využít u všech úrovní nadpisů. Můžete zvolit také bezpatkové písmo. Lze také použít zvýraznění formou kapitálek (velká písmena ve zmenšené velikosti). Verzálky (klasická velká písmena po zapnutí Caps Locku) jsou pro zvýraznění z estetického hlediska méně vhodné. Podtržení se používá ke zvýraznění hypertextových odkazů, nikoliv nadpisů. Kurzívou se zvýrazňují samotné pasáže v textu, pro nadpisy se však nepoužívá.

Řádek se nesmí zlomit mezi jednopísmennou předložkou a následujícím slovem, je proto vhodné použít pevnou mezeru. U spojek *a*, *i* se také doporučuje nenechávat je na konci řádku, nicméně zde se řádkový zlom toleruje. Na konci řádku se však nemohou nikdy vyskytovat, nachází-li se na začátku věty (*A proto...*).

Jednopísmenné předložky (*s*, *z*, *v*, *k*, ...) se na konci řádku nesmí vyskytovat, proto je od následujícího slova oddělujeme pevnou mezerou, aby nedošlo k nevhodnému zalomení řádku. Více informací o výrazech, které se na konci řádku nemohou vyskytovat, najdete zde: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=880>.

IV. Citování a bibliografické údaje

Jestliže uvádíme v textu doslovný citát, je nezbytné uvést odkaz v závorkách až po teče a uvozovkách. Pokud v textu odkazujeme na dva zdroje naráz, uvádíme je dohromady v jedné závorce [1, 2]. Platí to jak pro formu číselných odkazů v kulatých i hranatých závorkách, tak i pro Harvardský systém. Pokud je úryvek, u kterého odkazujeme na zdroj, oddělen čárkou, odkaz se musí nacházet ještě před ní. Více informací najdete zde: <http://iva.k.utb.cz/wp-content/uploads/harvardsky-system.pdf>. Více informací o umístění odkazů v textu najdete zde: <http://iva.k.utb.cz/wp-content/uploads/harvardsky-system.pdf>.

Používáme-li generátor citací, je nezbytné vybrat správnou šablonu, tedy typ citovaného dokumentu. V nabídce je u každého typu poznámka, kterých dokumentů se daná šablona týká. Příspěvky na Wikipedii mají svou speciální šablonu, online dokumenty pdf patří do Elektronického příspěvku (často bývají publikovány jako soubory na webových stránkách konference či instituce). Více informací můžete najít v následujícím dokumentu: <http://www.citace.com/soubory/csniso690-interpretace.pdf> nebo přímo na stránkách <http://www.citace.com/>.

Jestliže citujeme článek z časopisu, jednu webovou stránku či příspěvek ze sborníku, vždy kurzívou zvýrazňujeme hlavní název zdroje, nikoliv pouze jeho část, ze které jsme čerpali. Naopak název samostatné knihy se kurzívou zvýrazňuje. Více informací najdete zde: <http://www.citace.com/soubory/csniso690-interpretace.pdf>. Pokud si citaci necháte automaticky vygenerovat na <http://www.citace.com/>, není potřeba zápis názvů hlídat – generátor jej zvýrazní sám.

Citační norma IEEE má oproti české ČSN ISO 690 několik odlišných pravidel, která je nutné dodržovat. Je to například uvádění názvu elektronického příspěvku do horních uvozovek 66 99 namísto použití kurzívy. Dále je nutné uvést u místa vydání název státu, pokud je jiný než USA. U států USA se uvádí pouze zkratka příslušného státu. Odkaz na elektronický zdroj se uvádí slovem „Available:“ namísto „Dostupné z:“, jelikož se nejedná o českou citační normu.

Pořadí bibliografických citací v závěrečném seznamu závisí na tom, jakou formu odkazování v textu si autor zvolí.

U číselných odkazů se citace dávají v takovém pořadí, v jakém na ně autor v textu odkazoval, a je před ně nutné odkaz v závorkách uvést. Nesmí se stát, že by byla čísla v textu sestupně či libovolně přeházená. Začíná se vždy od [1] nebo (1). V případě, že autor odkazuje podruhé na ten samý zdroj, uvede stejné číslo, jaké u něj použil poprvé, např. [1], [2], [1], [3].

U Harvardského systému odkazování je seznam seřazen podle abecedy. Odkazy v textu se nečíslují, pouze se uvádí v závorce zkrácený záznam, odkud autor informaci převzal. V bibliografickém záznamu pak rok vydání následuje hned za jménem.

Více informací najdete zde: <http://www.citace.com/soubory/csniso690-interpretace.pdf> a zde: <http://iva.k.utb.cz/wp-content/uploads/harvardsky-system.pdf>.

Datum citování je pro elektronický zdroj povinný údaj. Zapisuje se do hranatých závorek a uvádí zkratkou *cit.* Norma doporučuje dvoumístný způsob zápisu dní a měsíců psaný sestupně (rok, měsíc, den), při němž se mezi jednotlivé údaje klade spojovník. Podrobné informace o normě ČSN ISO 690 najdete zde:

<http://www.citace.com/soubory/csniso690-interpretace.pdf>.

Pokud si citaci necháte automaticky vygenerovat na <http://www.citace.com/>, není potřeba zápis data citování hlídat – generátor ho doplní sám.